

Asia: VN/630/2022

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi ilmastolain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Kunnan ilmastosuunnitelman laatimisen aikaväli (14 a § 1 mom)

-

Kunnan ilmastosuunnitelman sisältö (14 a § 1–2 mom)

Hämeen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus katsoo, että kunnat tekevät tärkeää ilmastotyötä ja on hyvä, että laissa tunnistetaan kunnat ja kuntien merkitys toimijoina. Ilmastotavoitteiden kannalta toimenpiteillä on kiire, joten kaikilla tasoilla resurssit pitää ohjata vaikuttavimpien toimenpiteiden toteutuksen aloittamiseen.

Kuntien mediaanikoko on Suomessa alle 6000 asukasta. Keskittyminen tekniseen laskentaan rasittaa pieniä kuntia ja ohjaa konsulttisuunnitteluun. Kunnan pieni koko ei ole este vaikuttavalle toiminnalle, mutta se vaatii oman alueen vahvuuksien tunnistamista ja valintojen tekemistä.

Kuntien ilmastotyössä merkittävässä roolissa ovat ilmastoviestintä ja asukkaiden elämään vaikuttavien toimien hyväksyttävyyden edistäminen. Siksi ilmastokasvatus ja asukkaiden osallistuminen ovat tärkeitä tunnistaa kuntien ilmastosuunnitelmissa. Kiertotalouden edistäminen maankäytön suunnittelussa ja hankinnoissa ovat myös tärkeitä. Edellä mainittujen toimien vaikuttavuuden laskenta on kuitenkin vaikeaa.

Tarkkojen sisältövaatimusten sijaan kuntien ilmastosuunnitelmissa pitääkin keskittyä menettelyn prosessiin ja seurannan aikajanaan. Suunnitelma pitää kytkeä kuntastrategiaan ja talouden suunnitteluun. Viestintään tulee kiinnittää huomiota. Tuki Suomen ympäristökeskuksesta ja ELY-keskuksesta ovat hyviä mahdollisuuksia ja mahdollisuus saada myös hiilinelutoimet mukaan suunnitelmaan.

Tavoitevuosi ja hiilineutraaliuden tavoitetaso tulisi olla sama tai tiukempi kuin Suomella. Alueellisista eroista johtuen kunta tai kunnat voisivat suunnata sisältöä eri tavoin – säädöstatasolla tätä ei pidä rajata.

Sopeutumisen toimien suunnittelu on myös tärkeää kuntatasolla ja eri sektoreilla.

Kunnan ilmastosuunnitelman seuranta (14 a § 3 mom)

Epäsuorasti vaikuttavien ilmastotoimien seuranta on haastavaa ja siksi teknisen laskennan sijasta kannattaa tarkastella prosessia ja prosessin seuranta tietyllä aikahaarukalla, esimerkiksi joka toinen vuosi. Seurannan aikana ilmastoasiat ja kiertotalouden edistäminen etenevät kunnan strategioihin ja eri sektoreille. Ilmastokasvatusta ja -viestintää sekä asukkaiden osallistumista pitää edistää suunnitelman aikajanalla.

Suomen ympäristökeskuksen rooli kuntien päästötietopalvelun ylläpitäjänä on merkittävä, sillä sieltä pienemmätkin kunnat saavat vertailukelpoista laskentatietoa. Päästötietojen seurantapalvelu on arvokas työkalu ja sen pysyvyys tulee varmistaa.

Kunta- ja aluetason tietopohja hiilinieluista ja hiilivarastoista tulisi yhtenäistää ja olla vastaavasti saatavilla kuin SYKEN päästötietopalvelun. Tiedon tulisi olla mahdollisimman paikkaan sidottua ja yhdistyä myös tietoon luonnon monimuotoisuudesta, jotta kokonaisuuden avulla voitaisiin tehdä aidosti tietoon pohjautuvia päätöksiä.

Kunnan ilmastosuunnitelman huomioiminen kuntastrategiassa ja toimintakertomuksessa (14 a § 3 mom)

ks. seuranta

Mahdollisuus laatia ilmastosuunnitelma yhdessä alueen muiden kuntien kanssa (14 a § 4 mom)

Ilmastosuunnitelma yhdessä muiden alueen kuntien kanssa on hyvä avaus ja parantaa mahdollisuutta esimerkiksi edistää kuntarajat ylittävää kiertotalousliiketoimintaa. Seuranta toki pitää suunnitella samoin kuin yksittäisen kunnan ilmastosuunnitelmassa, että ilmastoasiat etenevät kuntien strategioihin ja operatiiviseen toimintaan prosessin mukaisesti ja tavoitellulla aikajanalla.

Muutoksenhaku valtioneuvoston päätöksiin ilmastolain soveltamisalalla (21 b § 1–4 mom)

Laissa on uutena mahdollistettu muutoksenhaku valtioneuvoston päätöksistä, mikä sinällään on hyvä ja tarpeellinen muutos. Valitusoikeuden tulkintaan ja toimimiseen käytännössä liittyy kuitenkin haasteellisuutta.

Muutoksenhakuun liittyvän asianosaisaseman tulkinta saattaa olla haastavaa, ja tätä tulee vielä tarkentaa tulkinnanvaraisuuksien ja ristiriitojen välttämiseksi. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksilla olisi valitusoikeus kohdan 5 perusteella aluettaan koskevista kysymyksistä.

On tärkeää, että yleisen edun näkökulmasta tehtävä muutoksenhaku on yksiselitteisesti osoitettu laillisuusvalvontaa suorittaville ELY-keskuksille.

Aineellinen oikeudenvastaisuus, esimerkiksi se, ettei ilmastosuunnitelma täytä sisällölle asetettuja vaatimuksia, tulee olemaan vaikea perustella. Suunnitelmien taustalla olevat päästötiedot ja esimerkiksi esitettyjen toimenpiteiden ilmastovaikutusten laskeminen vaativat erityisosaamista. ELY-keskuksella olisi valitusoikeus kohdan 5 perusteella ja ne ovat vahvistaneet päästölaskentaosaamistaan.

Muutoksenhaku kuntien ilmastosuunnitelmiin (21 b § 5 mom)

Asiansaisten ja kunnan jäsenten muutoksenhakuoikeus on tärkeä elementti demokratian näkökulmasta. Samalla on vaarana, että asianosaisille jää yleisen edun kannalta sellaista vastuuta suunnitelmien lainmukaisesta sisällöstä tai toteutumisesta, jonka tulisi kuulua laillisuutta valvovalle viranomaiselle.

Esityksen vaikutukset (HE-luonnoksen perusteluiden luku 4.2)

Kuntien ilmastosuunnitelmien aiheuttamaa päästöjen vähenemistä voi olla vaikea laskea, sillä monet kuntien tekemät toimet ovat epäsuoria, kuten ympäristökasvatus tai kiertotalouden edistäminen kaavoituksen keinoin. Se ei silti tarkoita, että ne olisivat ei-vaikuttavia tai niitä ei kannattaisi tehdä.

Ilmastotehtäviä on ELY-keskuksissa hoidettu pitkälti nykyhallituksen osoittamin määräaikaisin lisäresurssein. ELY-keskusten tehtävien resursointia tulisi tarkastella siltä kannalta, kuinka ELY-keskukset voivat tukea kuntia ilmastosuunnitelmissa ja -toimissa vakituisella resursoinnilla. Alueellinen resursointi ja verkostomainen toimintatapa ovat tehokkaita tapoja tukea kuntien mahdollisesti puuttuvaa resurssia. ELY-keskuksilla on monipuolista ja eri sektoreita koskevaa ilmastotyötä ja mm. rahoitusta, joita voidaan hyödyntää kokonaisvaltaisessa ilmastotyössä.

Muut huomiot

Tarkan sisällön, sisällön vähimmäisvaatimusten tai yksittäisten toimenpiteiden päästövaikutusten laskennan sijaan hedelmällisintä olisi keskittyä prosessiin. Vertaus YVA-menettelyyn, jossa prosessi on tarkoin säädelty osapuoliseen ja vastuineen, mutta sisällöstä painotetaan vain merkittävimpiin asioihin keskittymistä ja laajaa osallisuutta. Samoin kunnan ilmastosuunnitelmassa voidaan asettaa hiilineutraaliustavoite ja osallistumismenettelyillä ja verkostoyhteistyöllä nostaa esiin merkittävimmät ja vaikuttavimmat toimet juuri siinä kunnassa, kattaen eri sektorit. ELY- ja Syke-yhteistyöllä saadaan prosessiin myös laskentaosaamista tarvittavissa määrin.

Muilu Tommi
Hämeen ELY

Rosberg-Airaksinen Eira
Hämeen ELY-keskus